

HELSINGIN VALITUT PALAT

VIRIKEAINEISTO

VIRIKEAINEISTOA HELSINGIN VALITUT PALAT -NÄYTTELYYN

Helsingin valitut palat -näyttely on hyvä opintokäyntikohde erityisesti yläkoulu- ja lukioikäisille oppijoille, mutta soveltaen myös nuoremmille. Se tarjoaa mahdollisuuksia tutkimiseen, kokeiluun ja pohdintaan.

Näyttely on temaattinen ja sieltä löytyy näkökulmia erilaisten ilmiöiden tarkasteluun ja aineksia moniin opetussuunnitelmien kohtiin. Koska se ei muodosta kromologista tarinaa, eri teemoja voidaan laajentaa ja syventää tai tutkia itsenäisesti. Näyttelyssä on useita interaktiivisia kohtia. Tämä materiaali esittelee näyttelyn teemat ja antaa toiminnallisia vinkkejä ja pohdittavaa koululaisryhmille. Aineiston avulla opettaja voi räätälöidä omalle ryhmälleen sopivan museokäynnin.

Näyttelyyn liittyy ilmaiseksi jaettava lehti Helsingin Kaiku, josta löytyy lisää tietoa näyttelyn teemoista. Lehden voi ladata Valittujen palojen näyttelysivulta: www.helsinginkaupunginmuseo.fi/nayttelyt/helsingin-valitut-palat.

Helsinkiin liittyvää historiallista kuva-aineistoa on Helsingin kaupunginmuseon www.helsinkikuvia.fi -sivustolla. Kuvia saa käyttää vapaasti, kunhan mainitsee kuvalähteen ja kuvaajan.

Tervetuloa museoon!

YHDEKSÄN NÄKÖKULMAA HELSINKIIN

Näyttely kertoo helsinkiläisten arjesta. Kaupunkilaisten elämä eri aikoina avautuu tuttujen ja läheisten aiheiden kautta. Kävijä kulkee kaduilta piholle, olohuoneen nojatuolista baarin kantapöytään tai uimarannalle. Erilaisten kaupunkilaisten kokemukset ja tarinat eri ajoilta tuovat oman lisänsä Helsingin historiaan. Upea vuoden 1878 Helsinkiä esittävä pienoismalli tuo näkyväksi kaupungin muutoksen.

1930-LUVUN KAUPUNGIN SYKETTÄ

Kertomus alkaa 1930-luvun katumaisemasta. Kaupungin kadut ovat innoittaneet taiteilijoita, kirjailijoita, toimittajia ja tutkijoita pohtimaan, mikä Helsingissä viehättää ja vetää puoleensa. Saamme välähdyksiä pienen suurkaupungin elämästä ja ajan uutuuksista.

Helsinki modernisoituu 1920-luvulta alkaen. Se on jo pieni suurkaupunki. Kaupunkilaiset saavat vaikutteita maailmalta: radio yleistyy kodeissa, elokuvissa käydään ahkerasti, kahvilat kukoistavat. Lentoliikenne alkaa Katajanokalta 1920-luvulla, ja 1936 avataan uusi Malmin lentokenttä. Kotimaanmatkailukin ulottuu eksoottiseen Petsamoon saakka.

TEKEMISTÄ/POHDITTAVAA

- Katso Maxim-elokuvateatterin ovia 1910-luvulta ja elokuvamainoksia 1930-luvulta. Äänielokuva oli aivan uutta 1930-luvun alussa ja värielokuvista vasta haaveiltiin. Mitä mieltä olet elokuvien aiheista?
- Tutki Elannon rohdoskaupan ikkunaa. Mitä myyntituotteita näet? Myyntituotteet kertovat kohentuvasta hygieniasta ja arjen pienistä iloista. Miksi hygieniaan kiinnitettiin paljon huomiota?
- Merivaaran funkishuonekalut näyteikkunassa heijastavat uusia kauneus- ja asumisihanteita ja kotien muutosta. Esimerkiksi Töölö oli tuolloin uusi moderni kaupunginosa. Mieti, millaisia asumisen ihanteita näkyy tämän päivän uusissa kaupunginosissa? Mitä uusia kaupunginosia tunnet tai tiedät olevan rakenteilla?
- Katso seinällä olevaa Suomen karttaa 1930-luvulta. Mitä ajatuksia se herättää? Mikä on muuttunut?

KAUPUNKIPANORAAMOJA

Ensimmäiset valokuvat Helsingissä on otettu 1860-luvulla. Kaupunkipanoraamat ovat laajoja maisemakuvia, jotka on toteutettu kuvaamalla yhdestä paikasta kaikkiin ilmansuuntiin. Nähtävänä on kolme panoraamaa eri ajoilta.

Eugen Hoffers kuvasi vanhimman Helsinki-panoraaman 1866 Nikolainkirkon (Tuomiokirkko) tornista. Kuvat muodostavat ikään kuin kolmiulotteisen kartan.

Signe Brander kuvasi 1912 vastavalmistuneen Kallion kirkon tornista panoraaman, jossa muutoksessa oleva Kallion kaupunginosa näyttäytyy mielenkiintoisella tavalla.

Olof Sundström kuvasi panoraaman 1930-luvun alussa vielä keskeneräisen hotelli Tornin – Suomen ensimmäisen pilvenpiirtäjän – katolta. Nykyhelsinkiläisellekin tuttu kaupunki avautuu silmien eteen.

TEKEMISTÄ/POHDITTAVAA

- Tutustu panoraamoihin kääntämällä panoraamalaitteen kampea. Voit vaihtaa panoraamoja vääntämällä numeronappulaa 1, 2, 3. Kuvia voi zoomata ja niissä olevat tekstit saa esille tai pois päältä oman valintansa mukaan.
- Kustakin panoraamasta löytyy sellaisia paikkoja, jotka nykyhelsinkiläinen voi tunnistaa. Etsi jokaisesta panoraamasta tuttu paikka.

VAPAA-AJANVIETTOA 1800-LUVUN LOPULLA

Helsinki kasvaa nopeasti 1800-luvun lopulla. Elintasoerot eri väestöryhmien välillä ovat suuret. Varakkaampi väki viettää vapaa-aikaa kaupungilla ja kesät huviloillaan puhtaan luonnon helmassa. Työläisten työpäivät ovat pitkiä, jopa 12–14 tuntia, ja työtä tehdään myös lauantaisin. Työväestö viettää vähäistä vapaa-aikansa kesäsunntaisin kansanpuistoissa tai muualla Helsingin saaristossa ja läheisellä maaseudulla.

Terveellinen uimarantaelämä on muodissa ja uimaharrastus leviää kaikkiin kansankerroksiin. Uimarannoilla vietetään vapaa-aikaa ja uimahuoneita ja -laitoksia rakennetaan. Ikävä kyllä kaupungin rantavedet alkavat likaantua teollisuuden ja yhdyskuntajätteen vuoksi. Vähitellen uimahuoneita joudutaan sulkemaan.

Nils Wasastjerna on kuvannut pyöreällä salapoliisikamerallaan 1890-luvun taitteessa helsinkiläisten elämää ja kaupungin tapahtumia.

TEKEMISTÄ/POHDITTAVAA

- Kokeile 1900-luvun alun uimapukuja ja ota itsestäsi kuva tai peilaile muuten. Miltä näyttää? Palauta uimapuvut paikoilleen.
- Tutki salapoliisikameralla otettuja kuvia. Uutuuksia kaupungilla olivat mm. polkupyörät ja hevosraitiovaunut. Mitä meillekin tuttuja asioita/ilmiöitä tai tuttuja paikkoja näet?
- Syvennyksessä olevissa tableteissa on lisätietoa Helsingin rantaviivan kehityksestä esihistorialliselta ajalta noin 7000 eKr. alkaen 1800-luvun lopulle. Maa on kohonnut noista ajoista noin 60 metriä.

1950-LUVUN KOTI – HAAVEENA ASUNTO KAIKILLA MUKAVUUKSILLA

Nopea kasvu 1800-luvun lopulta lähtien on tehnyt Helsingistä kaupungin, jossa kohtuuhintaisen asunnon löytäminen ei ole helppoa. Tilanne on pahimmillaan toisen maailmansodan jälkeen, kun sodassa kärsinyt kaupunki ottaa vastaan luovutetusta Karjalasta evakuoituidet ja maalta muuttavat uudet asukkaat. Kaupunkiin liitetään uusia alueita ja niitä kaavoitetaan lähiörakentamista varten. Uusilla alueilla asunnot on varustettu kunnollisilla keittiöillä ja kylpyhuoneilla, jotka parantavat asumistasoa verrattuna keskustan vanhoihin kortteleihin. Kääntöpuolena ovat pidemmät työmatkat ja kasvavan liikenteen aiheuttamat haitat.

TEKEMISTÄ/POHDITTAVAA

- Käy peremmälle. Kuuntele otteita 1950-luvun radio-ohjelmista. Kanavaa voi vaihtaa, ja ohjelmavihkosesta näkyy viikon ohjelmatarjonta.
- Selaa lehtiä ja tutki huoneen sisustusta. Pohdi, millaista elämä olisi, jos esimerkiksi 5-henkisellä perheellä olisi käytössään vain tämän kokoinen koti, yksi huone. Kuinka monella luokan oppilaista on oma huone?
- Istu hetekalle. Natiseeko? Heteka on rautasänkytyyppi, jota Helsingin Teräs Kalluste Oy (siitä nimi!) valmisti 1932–1966 yli miljoona kappaletta. Se sopi ahtaisiin koteihin ja oli hygieeninen. Oletko ennen nähnyt hetekaa tai nukkunut siinä? Voit kurkistaa päiväpeitteen alle. Vuode on sijattu.

HELSINGIN ASUKASLUVUN JA ASUNTOTILANTEEN KEHITYS 1900-LUVULLA

1900	1930	1950	2000
- asukkaita 93 000 - asuntoja 18 000, joista noin 50 % hellahuoneita - asukkaita asuntoa kohden 5,2	- asukkaita 210 000 - asuntoja 58 000, joista noin 34 % yhden huoneen - asukkaita asuntoa kohden 3,6	- asukkaita 355 000 asuntoja 106 000, joista noin 66 % 1-2 huoneen - alivuokralais-ruokakuntia 37 000, yht. 51 000 henkeä - vuokra-asuntoja 75 % asunnoista	- asukkaita 555 474 - asuntoja 290 100 - asukkaita asuntoa kohti 1,9 - yhden hengen talouksia 47 % - vuokra-asuntoja 53,9 % asunnoista

KAUPUNGIN VARJOT

Helsinkiä pidetään nykyään turvallisena kaupunkina. Sodat ja tuhoisat tulipalot ovat meille kaukainen muisto. Tuttu ja turvallinen voi kuitenkin muuttua pelottavaksi, kun kaupunkiyhteisöä ylläpitävät mekanismit höltyvät tai hajoavat kokonaan.

Kieltolain aikana 1919–1932 kunnioitus lakeja kohtaan vähenee ja aikakausi on Helsingin historian yksi väkivaltaisimpia periodeja. Kaupunkiyhteisön mureneminen koetaan voimakkaimmin vuoden 1918 sisällissodan aikana, jolloin Helsinki on punaisen Suomen pääkaupunki.

Kaupunkien tiheä asutus on pitkään otollinen maaperä tautien leviämislle ja kuolleisuus on maaseutua korkeampaa. Lääketieteen keksinnöt ja parantunut hygienia ovat tehneet kaupungeista turvallisia paikkoja elää. On kuitenkin hyvä muistaa, että vasta 1900-luvun alussa lapsikuolleisuus alkaa laskea merkittävästi. Siihen saakka oman lapsen menettäminen on ollut arkipäivää kaupunkiyhteisön kaikilla tasoilla. Suru oman lapsen menettämisestä on ollut suuri riippumatta siitä, kuinka yleistä lapsikuolleisuus on ollut.

TEKEMISTÄ/POHDITTAVAA

- Katsele kuolleita lapsia esittävää valokuvataulua 1890-luvulta. Pohdi, miksi terveydenhoito on kehittynyt noista ajoista.
- Seinällä on ”elävä” kuva nuoresta miehestä, joka on lähdössä rintamalle vuonna 1918. Mieti, miksi hän on halunnut kuvauttaa itsensä? Kummalla puolella hän on, punaisten vai valkoisten?
- Rikosmuseon kuvat 1920-luvulta kertovat kieltolakiajan Helsingistä. Pohdi, miksi rikollisuus lisääntyi tuolloin, vaikka sen oletettiin vähentyvän?
- Kurkista sellin ovista sisälle. Mitä ajatuksia näkymä Katajanokan vankilan selliin herättää?

PIENOISMALLI – HELSINKI 1878

Helsingissä on 1870-luvun lopulla noin 30 000 asukasta, ja kaupunkia rakennetaan vauhdikkaasti. Pitkäsilta jakaa kaupungin kahteen eri maailmaan. Sillan taakse Kallioon ja Alppiharjuun syntyy teollisuuslaitoksia ja työläisten vielä kaavoittamaton asuinalue. Maalta muuttaa paljon nuorta väkeä, ja parissa vuosikymmenessä Helsingistä tulee naisvaltainen teollisuuskaupunki.

Venäläiset sotilaat ja ulkomaiset kauppiat tuovat oman lisänsä kaupungin elämään. Muutos tuo mukanaan uusia ongelmia. Sosiaalitoimi ja köyhäinhuolto ovat vielä kehittymättömiä. Lapsia on paljon, suhdannetyöttömyys koettelee ja erityisesti työväen asumisolot ovat heikot. Levottomilla alueilla on köyhyyttä, juoppoutta, siveettömyyttä ja väkivaltaa. Kaduilla rettelöiviä nuoria miehiä kutsutaan huligaaneiksi. Yhteiskunnallisia ongelmia pyritään ratkomaan ja asuntokysymyksestä, siveellisyydestä, työväen ja naisten asemasta, raittiudesta sekä äänioikeudesta keskustellaan vilkkaasti.

TEKEMISTÄ/POHDITTAVAA

Tutki pienoismallia eri puolilta. Syventävää tietoa ja kuvia eri alueista löytyy tableteista pienoismallin pitkältä sivulta.

Valitse tablettisovelluksesta jokin pienoismallin alue ja tutki sitä tarkemmin. Etsi jokin esiteltävän alueen paikka/rakennus pienoismallista.

Sohvan luona on lisäksi pari tablettia, joista saa tietoa Helsingin vanhemmista ajoista 1700-luvulta 1900-luvun alkuun kartoin ja kuvin. Voit tutkia niitäkin.

Katso seinällä olevia isoja karttoja. Ne on tehty eri tarkoituksia varten ja niiden ajallinen ero on noin 100 vuotta. Vasemmanpuoleinen on Krimin sodan ajalta 1850-luvulta ja oikeanpuoleinen on tehty Helsingin olympialaisiin 1952 matkailijoita varten. Millaiset asiat kiinnittävät huomiota kartoissa? Pitävätkö kartat paikkansa?

KESKIOLUTBAARI – SAISIKO OLLA OLUTTA?

Keskiolut päästetään maitokauppoihin 1. tammikuuta 1969. Samasta päivästä lähtien juopuneena esiintyminen julkisella paikalla ei ole enää rikos. Molemmat uudistukset kertovat aiempaa vapaammasta suhtautumisesta alkoholiin 1970-luvulle tultaessa. Keskioluen vapautumista edeltää Alkoholiliikkeen olut-ravintolakokeilu 1960-luvulla. Suomi pitää hallussaan Pohjoismaiden ennätystä juopumuspidätyksissä ja väkevien nauttimisessa. Oluen ajatellaan rauhoittavan ja juopumuspidätyksiä on vähiten siellä, missä olut on suosiossa. Herää ajatus, että juomatavat paranisivat, jos jokamiehelle tarjottaisiin siisti, viihtyisä ja kontrolloitu ympäristö alkoholin nauttimiseen. Tällaiseen tarpeeseen vastaa olutravintola. Kokeilua myös vastustetaan ja 1963 ryhmä raittiushenkisiä kansanedustajia tekee asiasta eduskuntakyselyn.

Luvat ovat tiukassa kaupungissakin. Jo vuonna 1962 Alkon olutravintoloita varten perustamalle Kantaravintolat Oy:lle on tarjolla tilat Munkkivuoresta ja Etelä-Haagasta. Yhtiö ei kuitenkaan innostu tarjouksista. Syyksi kerrotaan ”Helsingin kaupunginvaltuuston tunnettu kielteinen suhtautuminen asumalähiöiden alkoholijuomien jakelupisteisiin”.

ASUKKAITA YHTÄ ANNISKELURAVINTOLAA KOHTI VUONNA 1961

Suomi 7000
Ruotsi 4800
Tanska 1100
Länsi-Saksa 450
Ranska 90

TEKEMISTÄ/POHDITTAVAA

Istu baaripöydän ääreen ja katsele ympärillesi. Mitä pidät baarin sisutuksesta ja tarjonnasta?

Jukeboksista voi kuunnella mieleistään Helsinki-aiheista musiikkia. Kappaleet ovat helsinkiläisten äänestyksellä valitsemia. Valitse jokin kappale ja kuuntele se.

Keskioluen vapauttamisen jälkeen alkoholinkulutus nousi Suomessa huomattavasti. Pohdi keskioluen vapauttamisen hyviä ja huonoja puolia. Ennen lakia alkoholin vuosikulutus henkeä kohti oli noin 4 litraa, kun taas vuonna 2015 se oli 10,8 litraa 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti.

SISÄPIHA – LASTEN JA TALONMIEHEN VALTAKUNTA

Kivitalojen julkisivut kätkevät sisäänsä umpipihoja. Niissä on oma puoliksi julkinen, puoliksi yksityinen maailmansa, joka tarjoaa asukkaille jatkeen ahtaalle kodille, tilaa pyykkien kuivattamiseen tai leikkipaikan. Pihojen käyttöä määrittävät käytännön seikat kuten jätehuolto ja tavaran kuljetus, mutta myös asukkaiden tarpeet yhdessäololle ja vapaa-ajanvietolle.

Piha on talonmiehen valtakunta. Hän asuu yleensä samassa talossa, pitää huolta kiinteistöstä huoltotyöt ja pitää pihan lapset kurissa ja järjestyksessä. Talon lapsille piha on ennen kaikkea turvallinen leikkipaikka.

Joskus pihaan tosin saattaa eksyä mielenkiintoisia – jopa vaarallisia – kulkijoita.

Autojen lisääntyessä sisäpihat asfaltoidaan eivätkä asukkaat voi enää käyttää pihoja kuten ennen. Talonmiehet katoavat, kiinteistöt hoitaa huoltoyhtiö, ja naapurit jäävät vieraksi toisilleen, kun yhteistä aikaa ei enää vietetä pihalla.

TEKEMISTÄ/POHDITTAVAA

- Vitriinissä on puusepän työkaluja ja pieni ruotsinkielinen päiväkirja. Toisella seinällä on sarjakuva, joka kuvittaa työttömän puusepän päiväkirjan tarinan vuodelta 1892.
- Tutustu sarjakuvaan ja tutki sen vieressä olevaa vihkosta, johon on koottu otteita päiväkirjasta. Lukekaa päiväkirjan viimeinen sivu.
- Mieti, miksi 17 päivää kestänyt työttömyys oli niin dramaattista, kun meidän aikanamme monet ovat kuukausia, jopa vuosia työttöminä.
- Sisäpihalla voit kokeilla taitojasi hulavanteen pyörittämisessä. Hyppynaru ja leikkiautoja on ”pihavarastossa”, jos haluat kokeilla niitäkin.

MEIDÄN KAUPUNKI – SKEITTARIT

Skeittausta on olennainen osa kaupunkikulttuuria. Vaikka skeittausta varten rakennettujen paikkojen määrä ja laatu ovat parantuneet merkittävästi 2000-luvulla, ovat kadut edelleen rullalautakulttuurin sydän.

Helsingin katukuvassa alkoi näkyä skeittareita 1970-luvun puolivälissä, ja etenkin vuodesta 1987 lähtien rullalautakulttuuri on elänyt vahvana.

Merkittävimpiä skeittausta paikkoja kutsutaan spoteiksi. Ne ovat kaupunkitilassa sijaitsevia paikkoja, joita ei ole tehty skeittausta varten tai itserakennettuja paikkoja eli DIY-parkkeja. Helsingin tunnetuin DIY-parkki on Suvilahti.

Viralliset skeittipuistot ovat toimivia, mutta ne eivät voi korvata katu- ja aukiospotteja etenkin visuaalisesti. Tämä korostuu skeittivideoissa ja -lehdissä, joiden keskeinen tarkoitus on dokumentoida skeittausta. Tämän ohessa skeittivideoihin ja -lehtiin tallentuu väistämättä skeittausta laajempi urbaani ympäristö ja siinä tapahtuvat muutokset.

TEKEMISTÄ/POHDITTAVAA

- Katso skeittausta videoita. Joissain videoissa välähtää myös vanhoja Helsinki-kuvia. Tunnistatko videolla vilahdavia paikkoja?
- Puhelinkoppi. Kokeile puhelinta ja soita joihinkin ruudulla näkyvistä numeroista. Kuuntele, mitä jotkut helsinkiläiset kertovat omasta kotikaupunginosastaan. Tarinat on kerätty juttujurtassa, joka on kiertänyt kaupunginosatapahtumissa mm. Kannelmäessä 2014. Mitä sinä haluaisit kertoa muille omasta kotialueestasi?

MITÄ PIDIT NÄYTTELYSTÄ?

- Mikä asia tai ilmiö jäi eniten mieleen?
- Mainitse joitakin asioita, jotka ovat mielestäsi nyt paremmin kuin esimerkiksi sata vuotta tai 60 vuotta sitten.
- Entä onko asioita, jotka ovat nykyään huonommin kuin ennen? Jos on niin miksi?
- Mitä ajattelet sanonnasta ”vanhat hyvät ajat”?